

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

STOCKHOLM

Skandinaviens största livförsäkringsbolag.

År 1912.

Nybeviljad livförsäkringssumma ..... öfver 21.6 millioner kronor.
Premieinkomst ..... öfver 7.49 millioner kronor.
Ränte- och hyresinkomst ..... öfver 2.8 millioner kronor.

Livförsäkringssumman vid årets slut öfver 242.8 millioner kronor.
Samtliga tillgångar " " " " 70.2 millioner kronor.

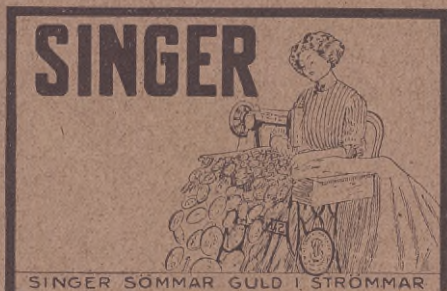
I tillgångarna ingå aktieägarnes garantifondsförbindelser
å 800,000 Kr.

Till försäkringsägare: kontant vinst..... Kr. 1.013.276; 95
Till aktieägare: utdelning..... " 30.000:—

Under senast förflutna 20 kalenderår har bolaget utbetalat
till försäkringsägare:

vinst ..... Kr. 11.106.039
dödsfallsersättning .. " 25.330.636
kapitalförsäkr.-belopp och
lifräntor ..... " 9.477.278 **Kr. 45.913.953**

Dugliga kvinnliga agenter antagas. 17

8

P.A. COLLIJNS
BOMULLSVÄFNADER

STÖRSTA

URVAL

AF

BÄSTA SVENSKA
FÄBRIKAT

HOS HVARJE VÄLSORTERAD VÄFNADSHANDLARE

22

Patent 24018
Varum. 10215.

Banbrytande och i hela världen enastående äro de små **Hälsobrunnar** med namn av **Radiumelement**, som av Aktiebolaget Radioaktiva Vatten konstruerats, tillverkas och uthyras till allmänheten att användas vid drickskurer med starkt radiumemanationsvatten. De stå nu som under alla skeden av radiumtekniken på höjdpunkten i tekniskt och hygieniskt avseende samt äro, även till sin effektivitet, fullkomligt tillförlitliga. Att så är borga utom vi själva bolagets kemist Docenten vid Kungl. Tekniska Högskolan **John Köhler** och bolagets kontrollant, legitimerade läkaren, doktor **John Rosengren**. Begär prospekt.

Aktiebolaget Radioaktiva Vatten

Brunkebergstorg 11, - - Stockholm.

Rikstelefon 3813. Allm. 16390

25

HERTHA

I. ÅRGÅNG

15 FEBRUARI 1914

HÄFTE IV

Försvarsröster och fridsröster.

Försvaret är ordet för dagen. Det är samtalsämnet, huvudintresset, livsfrågan. Rösterna därom överflygla alla andra. En mäktig våg av nationellt liv genomströmmar vårt samhälle, förande med sig ett ansvarsmedvetande och en offervillighet gent emot det stora hela som aldrig förr och väckande, trots det svävande i "livsfrågans" lösning och trots de ovädersmoln, som insvepa framtiden, en stark känsla af trygghet och tro på vår egen kraft.

Väckande, starka och livgivande ord ha förnummits, men även bittra och onda ord. Kanske de senare äro oundvikliga i en tid som vår, ställd i partilidelsernas tecken, men till vilken obotlig skada äro de ej för den heliga sak, som alla säga sig vilja kämpa för — frånräknat naturligtvis dem, för vilka i n g e n sak är helig —, fastän medlen, varmed den bäst skall vinnas, tänkas så olika!

Om detta — dagspolitiken — är det dock ej min avsikt att tala. Nej, varför jag begärt plats i Fredrika-Bremer-Förbundets tidskrift för några ord, som tangera ämnet, är emedan jag skulle vilja frammana några röster ur det förflutna, vilka som ett apropå för dagen väl kunna tjäna oss, nutidskvinnor, till lärdom och väckelse.

*

I Tidskrift för hemmet, denna skattkammare av klokt och klart belysta samhällsproblem, behandlas vid upprepade tillfällen försvaret, särskilt i samband med kvinnans uppgift.

Så börjar årgången för 1868 med en artikel "Kvinnan och fosterlandets försvar", som till författare har Olof Ene-roth, denne mångsidigt såväl humanistiskt som naturvetenskapligt bildade man, vilkens intressen roterade mellan de båda polerna: pomologi och kvinnans emancipation.

Den ovannämnda artikeln kunde i många stycken lika väl vara skriven den dag som i dag är som för 46 år sedan. Då som nu stod försvarsfrågan främst på dagordningen. "Alltid en livsfråga", heter det, "har den i dessa sista tider blivit livsfrågan för dagen." Efter att ha utvecklat betydelsen av skarpskytterörelsen, den tidens kraftuttryck för försvarsviljan, samt vikten av upplysning om vårt lands tillstånd, försvarsresurser, förhållande till andra makter o. s. v. betonar förf. uttryckligen, att förvärvande av kunskap i dessa stycken är lika viktig för kvinnan som för mannen. — "Ligger ej möjligheten för vårt folk att kraftigt försvara sig i en verkligt god allmän hushållning och på ett klokt ordnande av våra försvarskrafter?"

— Och "kvinnan är den sega kraften, är fålamodet, som håller ihop, som giver hållning åt hemmet, som åtminstone bör giva det. Där hon icke sviker sina plikter, där kan icke ett folk förstöra sig. Fosterlandets försvar liksom dess förkovran i alla riktningar beror på andan i hemmet och beror sålunda i första hand på kvinnan."

Såsom maka till en man besjälad av ett vidsynt och målmedvetet frisinne samtidigt med att han satt arbetet för ett tidsenligt försvar, byggt på personlig tjänsteplikt, som sitt livsmål, har Sophie Adlersparre, Tidskrift för hemmets utgivarinna, känslan av denna frågas utomordentligt stora betydelse djupt rotad i sitt väsen. En publikation som hennes, "tillägnad nordens kvinnor", får icke stå utanför de stora politiska spörsmålen. Och när, som förhållandet var i mitten av 1870-talet, härordningsförslagen i riksdagen kommo meningarna för och emot att lidelsefullt bryta sig mot varandra, utvecklas saken i ett par upplysande artiklar, vilka tydligen inspirerats, om icke rent av redigerats av kommendör Axel Adlersparre. Artiklarna ha till rubriker: "Huru bör uppfostran ordnas för att dana fosterländskt sinnade män?" samt "Allmänna värnplikten såsom ett värn emot samhällsupplösande rörelser". Det är om den manliga individen, såsom den där fått den personliga försvarsförpliktelsen sig ålagd, uppsatserna handla, men det är till ett kvinnligt auditorium, lika väl i behov av att lära känna ämnets innebörd, orden äro ställda.

Nära tio år senare framkallar en kvinnornas egen försvarsdemonstration åter

ett inlägg från tidskriftens sida. Den 9 april 1884 stiftades Svenska kvinnoföreningen för fosterlandets försvar med det ideella målet att "underhålla känslan för fosterlandets frihet och självständighet" och den praktiska uppgiften att arbeta för stärkandet av försvaret genom att samla medel till nya befästningsverk, understödande av den frivilliga skytterörelsen m. m.*) Övervägande ogillande och hånfullt motogs föreningen av den stora allmänheten, då den först framträdde.

"En uppbyggelig duett", som Tidskrift för hemmet sedan skriver, "har uppstämmts mellan unga eleganta martissöner och den radikala pressen, således mellan de mest motsatta läger, för att prisa kvinnans fredliga och husliga egenskaper och för att beskärma sig över att hon trätt utom sin sfär. Pilatus och Herodes ha blivit vänner för att varna kvinnan att ej vidare beträda den inslagna vägen."

På det skarpaste opponerar sig Esselde mot det ovärdiga bemötande, som den nybildade kvinnoföreningen rönt. Men då hon själv bär i skölden ett annat förslag till lösning av kvinnornas försvarsfråga, lämnar hon åt sin yngre kollega, Ellen Fries, att föra de anfallnas talan. Och det gör den nyblivna filosofie doktorn med kläm och övertygelse.

*) På ett storartat sätt har också föreningen vetat lösa sin uppgift, man erinre sig blott de 100,000 kr. insamlade för befästandet av det s. k. Vaberget vid Karlsborg; de nära 134,000, som överlämnats till Norrlands fasta försvar; de 50,000 till understöd av skytterörelsen, för att blott nämna de stora summorna. — Som bekant arbetar den 1895 bildade "Kvinnoföreningen för Sveriges sjöförsvar" inom sjövapnet på ett lika energiskt och effektivt sätt för sitt ändamål.

Såsom historiker har hon haft tillfälle att granska hävderna, varav hon funnit, att "kvinnorna alltid deltagit vid varje i folkens liv mera djupt ingripande historisk tilldragelse". — Kvinnan har ock sin krigshistoria. Men den är vida olika mannens, den handlar aldrig om anfallskrig utan om försvarskrig. "Kvinnan hyser ingen krigslust, hon älskar ej blod och erövringar, men hon älskar sin familj och sitt fosterland." Och Ellen Fries slutar sin värtaliga artikel med att till läsaren ställa följande vädjan:

"Vilken uppfattar bäst de plikter, som fosterlandskärleken ställer på oss, den vilken arbetar för spridande av åsikter, som vila på historiens säkra grund, eller den, som arbetar för spridande av drömmar (om evig världsfred och Sveriges oantastlighet för främmande angrepp), vilka ännu hägra i den fjärran framtidens dunkla rymder?"

*

Det är ej några opraktiska drömmar som inspirerat Esseldes framtidstankar rörande kvinnans ställning till fosterlandsförsvaret, såsom hon utvecklar dem i det följande, även om de avvika från den eljes av henne varmt förordade kvinnoföreningens. I Tidskrift för hemmets sista årgång och "innan hon nedlägger det mångåriga för henne så kära arbetet", söker hon besvara ett spörsmål, som för henne länge utgjort en hjärtesak: "Hava då vi kvinnor ingen andel i försvaret av ett älskat fosterland? Gives det ej också för oss en värnplikt?").

*) Artikeln, som återfinnes i Tidskrift för hemmets 27:de årg. (1885) sid. 217, har till rubrik: "Gives det en värnplikt för kvinnan?"

Utförligt går förf. att utveckla frågan och att redogöra för detaljerna rörande dess lösning. Hon tänker sig värnplikten som en för de ogifta kvinnorna avpassad sjukvårdstjänst, vilken rätt tillämpad skulle få lika mycket värde i fred som under krig. — Mödrarna däremot, vilka i djupaste fred offrat sin person och äventyrat sitt liv för nationens bestånd, ha med ett tillräckligt offer friköpt sig från värnpliktskyldighet.

Idén om den kvinnliga värnplikten, sådan Esselde tänkt sig den, blev ju aldrig förverkligad, ehuru den organiserade sjukvården med kvinnor som vårdare och avpassad både för freds- och krigstid blev en form, vari den sedermera kom att omgjutas. — Efter Esselde har tanken haft många förfäktare och uppträtt i mångahanda omklädnader; ja, den har liksom givit sig själv på senare år, då kvinnans värnpliktsinkompetens så ofta framdrages som argument för hennes ovärdighet till den fulla medborgarrätten.

Och har ej ofta i dessa sena tider den frågan trängt sig på oss: skulle icke, om en praktiskt realiserbar form för en kvinnlig värnpliktstjänst kunde uttänkas, detta ge användning för en del missbrukad kvinnokraft och bliva en avledare för kvinnoföraktet? Säkert skulle det verka uppfostrande på kvinnorna själva. I den fullkomliga saknaden av en värnpliktsexercis liknande männens finner man utan tvivel grunden till den kvinnornas brist på disciplin, deras oförmåga eller ovilja att lyda order, vilken ofta gör den kvinnliga handräckningen så värdelös trots den goda viljan och den brinnande entusiasmen. Detta

framhåller också Esselde i den värtaliga utläggningen av sin värnpliktsplan.

Men även för henne, den målmedvetna fosterlands- och försvarsvännen, ljuder fridsrösten över försvarsrösten. Så slutar hon sin manande artikel om den kvinnliga värnplikten med följande fridsord:

"Själva fågeln värjer sitt bo, vilddjuret sitt ide och vi kunna därav se vad vi

hava att göra, sjöng redan den gamle biskop Thomas. Men för oss gäller det något annat än detta 'liv för liv'. Värnpliktiga i fridsfurstens tjänst och kämpande under hans banér, blir vår uppgift icke att förstöra utan att bevara, icke att döda utan att, om möjligt, övervinna döden."

Lotten Dahlgren.

Själar och ansikten.

II.

Mrs Ethel Snowden.

En ung skönhet, vars ansikte har en barnsligt mjuk rundning, i urringad sällskspråk, med rikt hår, så yppigt och välfriserat som trots någon hårmedelsillustration, så ser mrs Snowden ut på det enda porträtt jag sett av henne, troligen taget några år tidigare än Stockholmskongressen 1911 och föga tillfredsställande den som där sett henne lika vacker men så mycket själfullare och mer utvecklad. Det har en något konventionell salongsprägel, ger ej personen. Docklikt är visserligen icke ens här detta ansikte. Den smala men inte lilla munnens linjer tala om bestämhet. De raktblickande klara ögonens blick har ett uttryck av intelligens och oskuld i förening, som nästan påminner om ett riktbegåvat barns, endast att den icke är halvmedveten och svävande som barnets utan fast och samlad. Porträttet är intagande. Men mrs Snowden från 1911 års rösträttskongress i Stockholm är det inte.

Mrs Snowden är talarinna i stor stil, van att tala till — och behärska — de största auditorier. En härlig välskolad stämna återger böjligt, behärskat, fulltonigt varje stämning. I Stockholm talade hon två gånger under kongressen och en gång omedelbart efter den på ett offentligt möte anordnat till ersättning för dem som biljetterna till operamötet inte räckt till för. Det korta talet från tribunen i Grand Hôtel Royal första dagens festafon gav ett mera yttre intryck av energi, säkerhet och elegans. Det personliga intrycket av mrs Snowdens tal och uppträdande på eftermötet var framför allt ett intryck av fulländat behag och fint skälmsk ironi gentemot "antis". På operamötet gav hon långt mer av sin personlighet, lät djupare strängar dallra.

Andra kongressdagens afton var operasalongen fylld till sista plats — på själva scenen suto i en feträdgård av levande växter och blommor de delegerade —

till njutande av en "festföreställning" av mera ovanligt slag: åhörande av en rad tal, så fångslande vart för sig och så rikt skiftande efter nationalitet och individualitet, att det verkligen var en fest. Den gemensamma idén — rösträttsmärkets symboliska uppgående sol — bröt sig i talarinnornas var för sig så utpräglade personlighet i olika, lysande spektralfärger.

Den finska talarinnan, den första i raden, var sorgbunden, dr Anita Augspurg monumentalt kraftfull och klassiskt enkel, Selma Lagerlöf djupsträngt känslig, Rosika Schimmer överdådigt lekande. Anna Shaw var, som alltid, ensam för sig en hel värld av själsliv: många själar upptagna i en och en själ i många uppenbarelser, alltid eld men i olika former, från skämtets yra smågnistor till det flammande altarbålet. Mrs Snowden talade närmast efter Selma Lagerlöf och före Anita Augspurg.

Ordet hänförelse borde aldrig få dragas ned till något samband med en ur jämvikten varande människas spasmodiska trevande framemot något fjärrliggande själviskhetens guldland eller med en livstom vurm. Hänförelsen hos Mrs Snowden — för att nu stanna vid henne — är en hänförelse av vitglänsande idealitet, liljerakt framväxande ur rättfärdighetskänsla och godhetskrav, en livets harmoniska stegring, icke en flykt undan livets verklighet.

Rank och spänstig viljekraft klingade i hennes ord och talade ur hennes hållning på operamötet. Där ljödo dämpade toner av medkänsla för de ofrias och halvfrias förkrympta liv och mitt igenom denna vekhet klang åter en jubelton av

frihetskänsla. Utan ett ord om sig själv bar hon genom sin karakteristik av mäniskor och livsförhållanden vittnesbörd om sitt eget väsen.

För de någon gång spontant frambrutande frihetskraven hos de i blomsterkedjor bundna, för den i full besittning av sin så kallade kvinnolycka varande kvinnans ur hennes inre uppstigande önskan att icke blott flyta in i den älskades liv utan individuellt växa hade Mrs Snowden öra även där sucken snart låter sig kvävas av en smekning.

Föregångerskorna på frihetens branta och törniga stig åter, de som helt visste vad de ville och visste det för andras räkning, icke sin egen blott, avlockade Mrs Snowden något helt annat och mera än den gård av abstrakt tacksamhet, förlorande sig i rymden, som är de nu levandes vänliga tribut till de en gång levande. De som kämpat och lidit och gått bort framkallade yttringar av hennes tro på deras reella närvaro, på ett samliv, en enhet i anden, som spränger materiens fjättrar och skrankorna av tid och rum.

Lika bländande frisk och klarögd i promenaddräkt vid dagsljus som i festdräkt och festbelysning, är Mrs Snowden också till sitt väsen lika hjärtebetvingande i ett samtal på tu man hand som på talarstolen i ett högstämt tal, endast på något olika sätt, enkelt fin och fint vänlig.

Mr Philip Snowden är en av de varmaste och djupast övertygade manliga förkämparna för kvinnlig rösträtt i England, där denna superlativ icke vill säga litet. Under den i England viktiga "rösträttssommaren" 1911 talade han vid ett stort möte av konstitutionella suffragister

i London samma dag som hans hustru i Stockholm. Men en sådan notis behövs lika litet som den förslår för att uppfatta mrs Snowdens harmoni. Att hon i intet avseende avtrubbat sina själsförmögenheter, att hon äger den personlighetens ro, som "lyckan" inte förmår

skänka, endast förläna en ljusare färg — som hos henne —, att hon är en rikt växande självständig individualitet röjes i hela hennes väsen, på tribunen och nedanför den.

Hilma Borelius.

Dagens sanning.

Det var i försvarsfrågans tecken, som den årligen återkommande drabbning, vilken benämnes remissdebatten, i år utkämpades. Önskvärdheten och nödvändigheten av att komma till slutligt samförstånd rörande den sak, som i närvarande stund upptar hela landets intresse, syntes i viss mån dämpa stridsivern. Tidningar av olika färg ha samstämt i det berömmet, att debatten präglades av en ovanligt försonlig stämning.

Att de svenska kvinnorna fingo den äran att nämnas på denna vår "livsfråga" stora dag ha vi herr professor Thyren i första kammaren, att tacka för.

Herr Thyren sade sig icke vilja vid detta tillfälle dryfta de stora principfrågorna om politisk rättfärdighet eller om den politiska nyttan av det specifikt kvinnliga i lagstiftningen. Här gäller det närmast, menade han, icke huruvida kvinnorösträtten under givna förhållanden bör eller måste komma, utan huruvida den nu bör komma.

Efter att ha påpekat ohållbarheten av utskyldsstreetet, om den ena parten av ett utskyldsresterande par, hustrun, genom en enkel boskillnad skulle kunna få rösträtt, upprepade talaren sitt gamla ar-

gument om första kammaren. Det vore en absurditet, om kvinnorna vore likställda med männen till andra kammaren men på förstakammarvalen endast skulle ha det minimala inflytande, som de för närvarande ha. Alltså är kvinnorösträtten icke tänkbar utan en samtidig omdaning av första kammaren. De, som anse det för en alltför stor förlust för landet att — tills en verklig utredning om en sådan omdaning skett — avvara de kvinnliga politiska idéerna, torde, enligt talarens mening, komma till den konklusionen, att ett särskilt organ borde inrättas. Ett fristående kvinnoparlament, som ägde initiativrätt, rätt att för riksdagen framlägga motioner, att "sina föreställningar och önskingar anmäla", likasom kyrkomötet, och som samtidigt bleve ett slags prövningsanstalt, ägnad att övertyga motståndare om kvinnans politiska mognad. Ett sådant organ kunde ha varit bra att ha, ansåg herr Thyren, t. ex. den gången, då vi voterade om folkpensioneringen. Emellertid skulle experimentet med ett kvinnoparlament ävenledes bliva en prövosten på arten av den politiska längtan, som besjälade kvinnorösträttens an-

hängare. Måhända är det icke längtan efter det kvinnliga elementet utan t. ex. efter en bräsch i första kammarens grundmur, som det här är fråga om.

Efter att ha konstaterat, att han icke ville ha sagt, att första kammarens grundmur borde vara evig, övergick herr Thyren till att bestraffa sina f. d. (?) vänner, förbudsvännerna, för påstådd brist på försvarsvilja.

Gent emot herr Thyrens påvisande av "absurditet" ifråga om kvinnornas ringa inflytande på första kammaren, om de bleve likställda med männen till andra kammaren, kan man tryggt påstå, att åtskilligt i kvinnornas nuvarande ställning är absurt. Att ett antal kvinnliga stadsfullmäktige ha rätt att på grund av kommunalt förtroendeuppdrag deltaga i val till första kammaren, men sakna den rätt att deltaga i andrakammarval, som tillkommer vilken man som helst, måste väl vara absurt! Herr Thyren yttrar nu, att det kunde varit bra, om ett särskilt organ eller kvinnoparlament funnits den dag, då herrarna i riksdagen voterade om ålderdomspensioneringen. Men den gången, då den saken avgjordes, uttalade herr Thyren den sanningen, att om kvinnorna hade haft den rösträtt, som han "icke vill ge dem", så hade bestämmelserna om ålderdomsförsäkringen fått en annan lydelse. Då, omedelbart efter den ljudliga, samfälliga och resultatlösa protest, som kvinnor

landet runt uttalat rörande kvinnornas ställning inom förslaget, kunde ingenting mindre än den sanningen sägas, att kvinnornas rösträttslöshet utgjorde förklaringen på den ställning de fått. Huru litet en opinion betyder, som icke uppbäres av ett maktmedel, hade ju tydligt visat sig. Alla nutida och framtida fantasier om nyttan av ett särskilt kvinnoparlament utan beslutanderätt ha i själva verket fått sin rätta belysning av den svenska ålderdomsförsäkringens genomförande.

Man hör ofta beklaganden över denn personlighetskvävande partianda, som — bragt till frodig utveckling genom det proportionella valsättet — gör sig allt mera gällande. Men är icke fallet Thyren en individualismens triumf — trots allt? Visserligen visade herr Mauritz Hellberg ett frikostigt sinnelag, då han berömde herr Thyren för hans förbättrade hållning gent emot de rösträttskrävande kvinnorna. Men, ho kan veta hur vår f. d. anhängare, nuvarande möståndare, undertecknaren av inbjudan till 1911 års kvinnorösträttskongress i Stockholm och påpekaren av idén om ett särskilt kvinnoparlament (som han dock icke lancerar) ställer sig en månad här-efter! Av den trohet mot sig själv, som herr Thyren visat rörande kvinnornas fråga, kan man vänta allt.

Anna Kleman.

En isländsk diktares kvinnovärld.

Om man aldrig så litet blickat in i Islands härliga sagolitteratur, kan man inte undgå att frapperas av den mäktiga roll kvinnorna spela. Alltid stå de bakom bragden eller illdådet som maktfyllda, inspirerande väsen, vilkas helgjutna styrka i gott och ont än finner allt sitt uttryck i andras handlingsspel för deras skull, än ger sin själ i någon av de repliker, som i sin slående knapphet äro bräddade av ett helt livsöde. Jag påminner om Gudrun Os-wivsdotter, vars alla ränkspel och många giftermål hade ett hemligt ursprung, tytt för sonen på dödsbädden i repliken: "Honom var jag värst, som jag älskade mest". Eller går tanken till hennes ädlare rival, den norska kungadottern, som vid isländarens ord om hemresa till den trolovade tar upp ett guldvävt huvudlin och säger: "Giv detta i brudgåva åt henne; Islands kvinnor skola se, att din norska väninna icke var av trälaätt." Eller stanna vi ett ögonblick vid det som alla minnas, den stolta, härsklystna Bergtoras trofasta kärleksord, när fienderna erbjuda henne att rädda sig ur de lågor, som skola döda hennes man: "Ung vart jag given åt Njal, och det har jag lovat, att samma öde skall övergå oss båda".

På många verkade Halla i Jon Sigurjonssons Bjerg-Eyvind och hans hustru som en väldig uppenbarelse av helhet och lidelsefull kärlek ända in i förtvivlans och vanvettets natt. För mig blir hon trots allt till en spöksyn. Skuggan är väldig, det är sant; men många smådrag äro gengångare,

som spökgrina åt sin inflätning i klyvande nutidspsykologi. Kanske är det till sist något mera än en liten nationell avundsjuka, när isländarna harmas över att där i detta — först på danska skrivna — drama uttryckligen omtalas, att huvudpersonen är tecknad efter en modern dansk kvinna.

Bland nu levande isländska diktare med djup tro på kvinnan torde särskilt förtjäna nämnas den för oss tyvärr ännu så okände Einar Hjörleifsson. Denne författare besitter en sällsynt konst att skildra miljöer och figurer — han har inte för ro skull som student i Köpenhamn på 80-talet skrivit Kjellandska noveller; inte håller han det stäckt hans vakenhet för "det reala", att han under många år varit journalist, först i Winnipeg, isländarnas Amerika, och sedan på Island. Men det sällsynta är att han dessutom besitter en förmåga att skildra sjäsliv, vartill jag knappast funnit maken. Ett andens genombrott på andra sidan både 80- och 90-tal, med enade kraftströmningar från bådadera, synes ligga bakom denna makt att se alla gestalter djupt inifrån. Om det inte vore så banalt... eller rättare: fastän det är banalt att säga detta om en diktare, måste jag vidgå en förnimmelse av att han bokstavligen föder fram sina människor, lekamligen och andligen. Enligt vad hans son berättat mig, har det alltid gått honom så, att en och annan brutal eller torftig gestalt, som från början varit ämnad till biperson, till sist sög in i sig alltmera av hans kärleksfulla skaparkraft, så att just den sämsta, den omöjligaste, hur han

än bar sig åt, till sist blev en huvudperson, kring vars inre utdanning intresset koncentrerade sig. Hans diktvärld bjuder oss inga sällsamma sagoskepnader; hans människor ha oftast det nutida Island till bakgrund, än de droppande plåthusens regngråa, gyttjiga Reykjavik, än de "fagerblåa" bergens, den rena luftens, det soltindrande havets Reykjavik, där "människorna kunna bli besvikna på allt — utom på färgspelet", än de små bondgårdarnas gröna "tun" och slätterängarnas arbetsbrådska.

Hans första större roman "Ofuerefli" (Overmagt i dansk översättning 1909) fånglar inte genom motivets nyhet, utan genom sina själsskildringar och sin egenkap av nutida isländsk kulturbild. Boken handlar om en ung präst, villig och mäktig att rida ut den dubbla "isländska snöstorm", som vill övermanna honom vid hans ensamma kamp. "Han visste, att hans själ aldrig mera skulle kunna ikläda sig den gamla dräkt, som den en gång sprängt. Han visste, att det aldrig mera kunde falla honom in att tro något blott därför att andra förkunnat det. Han visste, att hans själ aldrig mera kunde böja sig för någon människa, men han visste också, att den kunde böja sig för Gud" — — "Han visste, att Gud . . . alltid hade varit hans Far och Mor". Ett par av denna boks bipersoner, de frikyrkligas ekonomiska pelare, den pampige handelsmatadoren Torbjörn, och hans lilla hushållerska Sigurlaug, bli emellertid i Ofuereflis fortsättning Gull de varelser i vilka människokampen föres. Torbjörn är den unge prästens hätskaste motståndare, en brutal kraftkarl som inte skyr några medel för att få folk att dansa

efter sin pipa. Han har till sist sjösatt en väl assurerad flytande likkista, som går till botten med man och allt. Då kommer kraschen, den yttre och inre. I hans förhållande till Sigurlaug hade det "inibland lättsinne och liderlighet funnits någon tråd" av den väv "som ingen har rätt att förstöra". Det lilla förkrympta spädbarn till själ, som började kvida mot livet i denne härsklystne Reykjavikspamp, maktade hon varna och vårda, när hon långt om länge kom igen till hans sjukbädd. Han ligger och stirrar på henne, och till slut kommer det trevande fram: "Det är för mig som om du vore Gud". — "Hur kom du på något så tokigt," frågar hon. — "Jag vet icke". "Och han visste det rakt inte. Ty i hans tankar hade Gud alltid varit en karlperson — något i samma väg som han själv". "Men innan han visste hur det gick till, hade han blivit som ett litet katolskt barn, och Maria gudsmoder stod framför honom med en skara fagra kvinnor. 'Vi äro alla gud', sade Maria. Och med ens hade hennes ansikte förvandlats till Sigurlaugs".

Detta motiv: kvinnan, som hjälper till att föda mannens själ, kommer åter och åter till synes i hans produktion, stundom med det paradoxala tvånget att älska just den eländigaste, den olyckligaste, i någon mån parallellt med det inre förloppet i Körkarlen, dock så, att här varken är drömsyn eller feberhetta, utan något av stilla realism, som inte kommer oss att fråga huruvida saken är möjlig utan tvingar oss att veta, att just så måste något ha skett.

I dramat Lenhard fogde är det kvinnorna, som vid motståndet mot ett olag-

ligt övervalde sätta fart i handlingen och med sin livsvakna logik leda konsekvenserna i andra banor än de upplinjerade. I dessa kvinnor vid kyrkbacken känner man kanske starkast ett historiskt samband med de gamla sagornas eggande kvinnor. Gudny däremot hör hemma anorstädes. Den förhatlige fogden har fått henne i sina klor. Ingen kan hjälpa henne, och den kniv hon bär i barmen tycks giva henne den enda räddningen. Motvilligt skönjer hennes kvinnoöga dock till sist, att även i "trollet" bor en gnista av människa. Och genom den upptäckten blir hennes makt över Lenhard oinskränkt. När upprorsskaran äntligen når fram till räddning för Gudny, då har Lenhard fogde fallit i sömn, medan Gudny lugn och oskadd sitter vid det gamla människobarnets bädd. Och när sedan bilan skall falla över Lenhards nacke och man barmhärtigt erbjuder honom att hämta prästen, kommer efter svaret "Prästen! Vad skulle jag med präst att göra?" en ny replik, varvid han pekar på Gudny och säger: "Där står min präst!"

Jag har dröjt vid ett motiv, som ofta varierar, ehuru det kanske varit riktigare att taga fram ett annat drag ur Einar Hjörleifssons kvinnoosyn, nämligen den djupa förståelsen av kvinnors lidanden i olika former. Den kommer kanske starkast fram i berättelserna Ördurgasti hjallinn (i tysk övers. "Die steilste Höhe", tryckt i Westermanns Monatshefte 1911. I tysk övers. finnes även Klein-Hvammur, Reclam, Leipzig) och "Vittleysa Gunna" (Tökiga Gunna) i samlingen Smalingjer. En fin humor spelar in i alla vinklar och vrår; den skulle narra oss i skratt alltsomofast, om inte stämman vore så stilla mitt

under löjet, att inte vi heller nådes le annat än innantill. Denne forne skeptiker har blivit så full af en oändlig tro på tillvaron, att han inte mera har humorn som någon intermezzoglimt, utan som en beskaffenhet i ögat. Stundom synes han mig brista i makt att se skuggorna tillräckligt svarta. Mot bakgrunden af alla de personliga anlopp, smutskastningar och missförstånd, vartill hans politiska radikalism givit anledning, förefaller emellertid en sådan brist nära nog sublim. Men kanske ligger den rätt nära till hands för en människa, som hyser "långt större ångest inför människornas självgodhet än inför alla deras förbrytelser".

Emilia Fogelklou.

Glimtar utifrån.

Vad orka kvinnorna? Norska staten ådagalägger numera en förunderlig oömhhet inför kvinnokönets allbekant bräckliga hälsa och avgjorda oförmåga att bestå friluftstrapatser. Norges första kvinnliga distriktsläkare, nyss utnämnd, har sålunda fått sig anvisad en verkningskrets (Alten) på nära 70' nordlig bredd, räckande från Norra Ishavet inemot finska gränsen. Det kommer att bli många och långa resor, till havs i öppen båt och till lands i släde eller pulka efter ren. I ett land, som ligger jämsides med Norge, sakna herrar myndigheter hjärta att pålägga svaga kvinnor en dylik börda, ökad med tyngden av en ansedd ämbets titel och en ståndsmässig inkomst. De ansluta sig snarare till det geografiskt och kulturellt avlägsnare Holland, där en kvinnlig teolog utestängts från predikoämbetet på den grund att prästerliga funktioner överstiga kvinnors fysiska möjligheter.

For hjem og samfund heter en socialt kristlig månadsskrift, som med detta år börjat utgivas i Kristiania av Marie Michelet, under-

stödd av en talrik kvinnlig medarbetarstab. I den friska och nästan alltför lediga ton, som tycks höra oskiljaktigt ihop med norska språket, och med det vidsynta frisinne, som klär alla nationer och inte träffas hos någon för ofta, behandlas här samtidens sociala problem och idéströmningar. En förträfflig historik över den nu pågående samhällsjäsningens orsaker bjudes i ett par föredrag om "Vortids sociale krise", hållna av pastor Eugène Hanssen på "prestekonemötet" i Bergen september förlidet år. De norska prästfruarna fingo vid detta tillfälle lära sig, om de inte visste det förut, kvinnorörelsens "absoluta rätt och lika absoluta nödvändighet".

De samhällsfarliga. I *The Suffragette*, Christabel Pankhursts eldfulla veckoblad, för 30 jan. och 6 febr. kåserar romanförfattaren V. Taubman Goldie med en leende spiritualitet, som döljer bomber och frätande syror, om den av filosofer, kyrkofäder, novellister och vanligt manfolk enstämmigt förfäktade övertygelsen, att kvinnan och sanningen aldrig sämjas. Några buttra moralister betrakta detta förhållande med ohöjd avsky, men annars är det allmänt erkänt som kvinnans ljuvaste charm, att hon lever i en liten täck hopljugen värld, omfluten av rosiga töckendrapier och musikaliskt sorlande av oriktiga uppgifter. Förf. medger, att livet tycktes honom bekräfta denna tidigt insupna uppfattning, ty han ertappade ofta kvinnor med små lögner. "Jag hade naturligtvis", fortsätter han, "reda på att söner ljuga för sina pappor, skolpojkar för sina lärare, löntagare för sina arbetsgivare, små blyga män för stora arga män, häktade för domare, fattiga individer för rika individer, de rika som klass för de fattiga som klass och yrkespolitiker för alla människor. Men jag drog ingen slutsats."

Den omvälvande rörelse, som nu pågår i kvinnovärlden, har emellertid totalt krossat den gamla teorin. Mitt i ett samhälle av oäkta varor och hyckleri, där vidriga saker höljas över i stället för att kastas bort och där dammet sopas in under möblerna för att frambringa illusion av renlighet, är det kvinnorna som plötsligt börja rycka undan skynkena och lysa in i de mörka vråna. För deras strävan efter ljus och luft är ingenting heligt, förrän det har legitimerat sig som sådant. Klangfulla trollformler skrämmer dem inte. Staten, Kyrkan, Författningen, Familjen, Hemmet, Lagen — hur se de institutioner i verkligheten ut, som täckas av dessa vackra namn? Det är inte för tidigt, men dessa kvinnor, att de en gång inspekteras av någon så att säga opartisk, någon som inte bär ansvaret för deras beskaflenhet.

Som den där djärvast skärskådar det engelska samhällets skamsnast förborgade realiteter och obarmhärtigast yppar vad hon sett hyllar författaren Christabel Pankhurst, vilken i sin nya bok *The great Scourge and How to End it* tränger till botten av kvinnofrågan, ner till prostitutionen nämligen. Det är en härresande upplysningsbok, full av medicinska och sociala fakta, framställda på ett språk, vars must och tydlighet lämnar ingenting övrigt att önska. Förra århundradets berömda engelska pryderi, som vi alla ha så hjärtligt skrattat åt, är ohjälpligt i utdöende. Englands rösträttskvinnor ha utbildat en bart huggande rättframhet, som snart måste verka därhän, att *shock* i lexika angives som ett föråldrat ord, mest brukat under drottning Victorias regering.

Om Christabels avslöjningsbok gör skandalsuccès, så är felet emellertid ämnets och inte hennes. Från sedlighetsälskande håll har hon blivit hälsad som en ny Josephine Butler.

En trilogi ur Wagners liv.

II.

Landsflyktig och efterlyst irrade Wagners en kort tid omkring, sedan han med svårighet lyckats komma över gränsen, för att hamna i Schweiz, alla politiska fångars fridlysta asyl. Han valde Zürich till sin vistelseort. I förtvivlad ensamhetskänsla — Richard Wagner var mer än de flesta konstnärer en utpräglad hemmänniska — använde han hela sin övertalningsförmåga för att återfå sin hustru, och då han, tack vare det pekuniära biståndet av sin aldrig svikande vän Franz Liszt, såg sig i stånd att åter erbjuda henne ett hem, infann sig äntligen fru Minna i september 1849 med pick och pack och deras trogna husdjur. Men återföreningens glädje blev av kort varaktighet, marken hade nu en gång öppnat sig under deras fötter och bildat en klyfta emellan dem, som de all god vilja och ömsesidig smärta till trots ej mera kunde komma över. Föräldraglädjen hade blivit dem nekad, och det starkaste föreningsbandet emellan dem var deras ömsesidigt lika starka kärlek till Peps och Papo, hunden och papegojan. Då Papo efter ungefär ett års tid lämnade detta jordiska, sörjde de henne båda med en förtvivlan, som skulle verka barnslig, om ej dess ursprung, tomhetskänslan, gjorde den tragisk. Wagner skriver här om till sin vän Theodor Uhlig:

Ja, om jag kunde säga dig, hur mycket som har dött för mig med detta djur!

Det är mig alldeles likgiltigt om man skrattar ut mig för vad jag känner, jag känner det nu en gång, och jag har

ingen lust att längre lägga band på mina känslor; för dem som skratta ut mig behövde jag visserligen skriva volymer för att göra dem begripligt vad ett sådant litet djur allt kan vara och bli för en människa, som är hänvisad blott och bart till fantasien. Det är nu tre dagar se'n — och ingenting kan lugna mig. Och samma fall är det med min hustru. Fågeln var någonting ovillkorligt mellan oss och för oss.

En del yttre, alltjämt återkommande svårigheter, som tvingade den nödställda mästaren till flera för honom motbjudande värv, hade dessutom inverkat på hans nerver och ytterligare nedsatt hans lynne. Så var hela hans inre människa som ett öppet, svidande sår, trängande efter balsam, och under sådana omständigheter var det som han plötsligt i sin väg fann ett med honom samhörigt väsen, en kroppsligt och själsligt lika rikt utrustad varelse, den genius, som under de fem år hon stod hans hjärta närmast bringade hans konstnärskap till dess högsta utveckling, den flamma, som tänkte och skapade "Tristan", upphovet till den sällsynt manande historien om två rena sjäalars smärtfyllda, segerrika försäkelsekamp: en stor konstnär från glöd till strålglans betvingade lidelse och en ung, högsint kvinnas i kysk tystnad brinna kärleksdröm, sådan den ter sig i den sent kända del af Richard Wagners diktarskap, som 1904 utkom under titeln: Richard Wagner till Mathilde Wesendonk. Dagboksblad och bref 1853—1871. I sanning en gripande livsbikt, som i litterärt värde

väl försvarar sin plats vid sidan av Goethes brev till fru von Stein och Schillers brev till Lotte och som i känslstyrka överträffar dem, sagan om Tristan och Isolde, sådan som den tedde sig översatt till verkligheten.

Ett nygift, av alla yttre omständigheter gynnat par utgjorde Otto Wesendonk och hans unga hustru, då de 1851 på hösten bosatte sig i Zürich. Han, delägare af en stor sidenfirma i New York tillhörde dessa äkta patrier typer, som man ännu understundom lyckas stöta på i Tyskland, och endast där. Hon var dotter till en likaledes förmögen köpman, kommerserådet Lucke i Elberfeld. Mathilde var ett av dessa lyckans skötebarn, som på så mjuka händer bäras fram genom livet, att de ej komma sig för att söka pejla lyckans innebörd. Hon gifte sig vid tjugo års ålder, och även i valet av make stod lyckan henne bi. Den ställning, som Otto Wesendonk mäktade intaga gentemot den så högt över det alldagliga stående själserotik, som i allt vidare och djupare mått kom till stånd mellan hans unga hustru och den store mästaren, har präglat honom som en lika nobelt tänkande som handlande person. Om denna kung Marke varit blott ett uns mindre upphöjt förstående och ädel i sitt beteende, vem vet, kanske hade sagan om Tristan och Isolde fått en helt annan utgång — nu utgjorde den i grunden endast en episod ur ett konstnärsliv, men en episod, som blev till elddopet av ett skapande snilles rikaste och mest fruktbärande alstringsperiod.

Det var under vintern 1852, som Richard Wagner och Mathilde Wesendonk

första gången möttes. Hon var då tjugofyra år, begåvad med ett sällsynt intagande yttre och med den intryckskänsliga, livliga vakenhet i sätt och väsen, som utmärker rhenländskor i allmänhet.

Efter vad hon själv erkänt, var hon vid denna tid som ett "oskrivet blad", och då man besinnar hur sent även inom de bästa möjligheternas område den tyska kvinnans intresse för något annat än kök och linneskåp utvecklats, betvivlar man ej hennes ord. I ett rikt tyskt köpmanshem på 1850-talet var säkert ett bokskåp en långt större lyxartikel än de dyrbaraste juveler; men musikens värld var tillgänglig även för den tidens starkt begränsade intressen på spinsidan, och Mathilde Wesendonk, som till sina många yttre och inre förmåner även räknade gåvan av en vacker sångröst, var i likhet med sin man en stor musikentusiast. Wesendonks hade föregående år hört Richard Wagner dirigera en Beethovenkoncert och längtade att stiffta mästarens bekantskap. Så sökte de under vinterns lopp att värva honom till den talrika umgängeskrets, som snart fyllde deras gästfria och splendida hem. Det lyckades utan svårighet, ty hos Wesendonks fanns just hela den miljö, som Richard Wagner så ovillkorligt krävde som sitt konstnärselement, lyx i förening med smak och förstående i förening med entusiasm. Richard Wagner hörde nämligen ej till vindskammarfilosofernas art, han behövde känna siden och sammet på sin kropp och hans blick måste möta skönhet för att han ej skulle störas i sin skaparglädje. Han var epikuré i fråga om skönhetsnjutning och beskaftenheten av en teservis, sättet att duka ett bord

med mera dylikt utgjorde aldrig för honom oväsentliga detaljer. I ett av breven till Mathilde lämnar han noggranna anvisningar i fråga om valet av rätter till en diné, och man kan därför väl fatta, hur Richard Wagner även i detta avseende måste njuta av atmosfären i ett hem, där pengarna spelade ingen och intresset för hans person en huvudroll.

Umgänget blev dock ej brådstörtat. Minna, sjuklig, åldrad och snar till misstänksamhet, synes till en början likasom alla andra intagen av den unga fruns behagliga väsen. Det var först då Minna 1854 begav sig på en längre rekreationsresa till Tyskland, som Richard Wagner blev vad han själv kallade sig "der Dämmermann", den dagliga gäst, som i skymningen ilade till det hem, vilket allt givnare blev hans hjärtas drömslott. Det var en helt ny värld, som genom mästarens tillskyndelse gick upp för den unga kvinnan med de mörka strålande ögonen och det vakna, känsliga temperamentet. Han gjorde henne förtrogen med den klassiska litteraturens skatter, de läste Schopenhauer tillsammans, och han spelade Beethoven för henne och gav henne primören av allt vad han själv diktat och komponerat. Hon yttrar därom själv i de dagboksanteckningar, som de efter skilsmässan å omse håll förde och sedermera sände varandra: "Jag såg hela den rika värld, som hittills varit stängd för min barnasjäl, öppnas för mig, min blick dröjde hänförd vid dess under, högre och högre slog mitt hjärta av innerlig tacksamhet, och jag kände att intet av allt detta kunde gå förlorat för mig".

Sålunda, allt medan det "vita oskriv-

na bladet" fylldes av ett hittills okänt livsinnehåll, ristades Mathilde Wesendonks bild med allt fastare konturer in i hans egen själ. Från knopp till blomma utvecklades deras samhörighetskänsla, icke med vulkanisk häftighet, utan med den tysta, allbetvingande makten af känslans djupaste underströmmar. Det var starka, blomsterprydda murar, som hägnade den unga kvinnans sorglösa liv, och dock måste de falla för det som var starkare än de. Det finns två mycket karaktäristiska porträtt av Mathilde Wesendonk. Det tidigaste, efter en tavla av Kietz, framställer henne sittande med sitt förstfödda barn i knä, förmodligen taget ungefär vid tiden för hennes bekantskap med Wagner, och hon företer här i ovanligt hög grad denna oberörda, en smula indifferent kyskhets- och skönhetsstyp, som man möter hos Rafaels madonnor. Men det finns ett senare porträtt av henne, det mest kända, där hon står med huvudet något böjt, som förlorad i tankar, ögonen riktade förbi den betraktande, mot en värld av drömmar, drömmar av sorg och kärlek. Det är ett drag av oändligt vemod kring de fina läpparna och ansiktets sällsynt vackra oval har mist en del av sin mjuka rundning. Det är Mathilde Wesendonk vid trettiofem års ålder, då kärlekens och sorgens eldskrift hunnit fylla hela det oskrivna bladet, en bild, som tolkar överninnelsens smärta och resignationens seger på det mest talande sätt.

1857 lät Wesendonk uppföra åt sig en praktvilla på en höjd — "Gröna kullen" — utanför staden. Alldeles intill densamma befann sig ett litet vänligt lanthus, i hög grad lämpligt för en

mindre familj, och därtill övertalad av sin hustru, erbjöd Otto Wesendonk, allt ädelmod till trots säkert ej utan inre övervinnelse, detta hus till bostad åt Richard Wagner och hans hustru. Mästarens jubel häröver kände inga gränser. Bort från det pinande stadsbullret och det outhärdliga grannskapet av femklavér och en flöjt fick han draga till en asyl i Guds fria natur. "Den sista flyttningen i denna värld," som han i sin hänförelse allt annat än profetiskt inbillade sig. Han skriver i sitt av översvallande tacksamhetskänsla burna brev till Otto Wesendonk:

Vet ni hur jag upptog era lyckade bemödanden att skaffa mig detta lanthus: En djup, djup ro kom över mig; ända till mitt väsens grund uppfylldes jag av en välgörande värme, utan den ringaste sinnesrörelse. Men det blev med ens så soligt ljust för mina ögon, att jag såg hela världen ligga lugnt förklarad för mig...

Och han slutar med orden:

O, det är skönt! Det har bestämt över m y c k e t m y c k e t.

Och detta påstående fick i sanning sin bekräftelse. I april flyttade Richard Wagner in i sin "asyl", som han med hänförd iver inredde åt sig, under sommaren togo Wesendonks sin nya villa i besittning — och detta ledde till den ödesfullbordan, som ej längre stod att undvika. Mathilde Wesendonk var ingen nutidstyp, hon ägde i hög grad den känslöblyghet, som man prisar hos flydda tiders ideal, hon hyste dessutom en hänsynsfull motvilja för alla brutala konflikter och en ansvarskänsla inför en gång knutna band, som gjorde det till en omöjlighet för henne att bryta de

förpliktelser, som med äktenskap och moderskap blivit hennes. Det är alldeles vidunderligt vilken makt hon i detta avseende ägde över Richard Wagners flammade, livsbejakande och krävande natur. Det är som om något av den Willensverneining, som de med så djupt intresse studerade hos Schopenhauer, tvingat dessa båda flammor att slå tillbaka inom dem själva för att tiggande låta deras själar mötas, men det ögonblick skulle komma, då denna tystnad måste brytas, med det ovillkorligas makt, och det ögonblicket var dem närmare än de anade.

Det finns ett brev, som i klar belysning framställer det sällsynta förhållandet mellan Richard Wagner, Mathilde och hennes man, nämligen det brev, som mästaren skrev till sin syster Clara Wolfram i augusti 1858, då han redan, åter på flykt, nödgats lämna sin så högt älskade asyl. Däri heter det:

Det som i sex år har upprätthållit, tröstat och styrkt mig att hårda ut vid Minnas sida, de enorma skiljaktigheterna i vårt väsen och våra karaktärer till trots, är den kärlek jag rönt av denna unga kvinna, som, först och länge dröjande, tvekande, tvivlande och bävande men därefter allt bestämdare, närmat sig. Då det mellan oss aldrig kunde bli tal om en förening, antog vår djupa böjelse från början den sorgset vemodiga karaktär, som håller allt gement och lågt på avstånd och som endast i andras välser sin glädje. Hon har ända från första stunden av vår bekantskap på det outhärligaste och mest finkänsliga sätt visat sin omsorg om mig och modigt avunnit sin man allt som kunde göra livet lättare för mig... Hennes storhet bestod däri, att hon alltid lät sin man läsa i sitt hjärta och så småningom bringade honom till fullständig resigna-

tion. Med vilka offer och vilken kamp detta lät sig göra är lätt att inse; hennes framgång möjliggjordes blott genom hennes djupa och ädla, från varje självisk känsla frigjorda böjelse, som gav henne kraft att framstå i en sådan storhet för sin man, att han, då hon slutligen kunde hota med sin död, i sin orubbliga kärlek till henne kunde avstå ifrån henne och själv understödja henne i hennes omsorger om mig... Det märkvärdigaste är att jag egentligen aldrig hade någon aning om denna kamp, som hon för mig bestod. Hennes man måste för hennes skull alltid visa sig vänlig och obesvärad mot mig, icke ett hår fick krökas på mitt huvud: klar och molnfri skulle himlen välva sig över mig, mjuk och slät skulle marken under mina fötter vara, och denna oerhörda vinning har jag den renaste och ädlaste kvinnas kärlek att tacka för. Och denna kärlek, som mellan oss förblivit outtalad, måste äntligen ohöjld uppenbaras, då jag i fjor diktade Tristan och gav henne. Då för första gången blev hon maktlös och förklarade, att nu måste hon dö.

Och i sin dagbok skriver hon om samma tillfälle: "Den dagen och den stunden blev jag född på nytt; dittills hade mitt liv varit endast förberedelse, nu först börjar det... det bejakande, med mig samhöriga, sig med mig förenande, det skänktes mig av detta ögonblick med så osviklig visshet, att en helig stillhet fick makt med mig... Så blev längtans trolldom löst." Vi visste, säger Wagner, att det ej kunde bli tal om någon förenig oss emellan; så avstodo vi från varje självisk önskan, ledo, fördrogo men — älskade varandra.

Under de närmast följande månaderna skrev Mathilde Wesendonk orden till de "Fünf Gedichte", som Richard Wagner satt musik till och av vilka den översinnligt

frånadsfyllda sången "Träume" väl är den mest kända. Medveten om deras oförfviljas seger och den ideala renheten i deras inbördes förhållande, tvekade ej Mathilde att lägga sina känslor i öppen dag, och vid besök i "Asylen" gick hon ofta direkt upp i Richard Wagners arbetsrum utan att därvid knacka på Minnas dörr. Hon var övertygad om att mästaren visat samma öppenhjärtighet mot sin hustru som hon mot sin man, men med hänsyn till Minnas sjukligt retliga och nervösa tillstånd hade han ej vågat detta. Så drevs hon till sist därhän av sin ständigt växande, ej så ofattbara svartsjuka att bryta ett till Mathilde riktat brev från Wagner, och ur stånd att fatta dess verkliga innebörd ställde hon i sin upprörda sinnesstämning till en förklaringsscen med fru Wesendonk, som på det djupaste sårades såväl av Minnas grova missuppfattning som av Richard Wagners brist på uppriktighet mot sin hustru.

Det är känslans finaste strängar, som lättast springa och svårast ersättas. Det enastående, subtila förhållandet mellan två högt stämda själar hade fått en dödsstöt. I dagbokens ensamdrömmar mötas de väl än, men i verkligheten ha tvångsmurar rest sig emellan dem, som de ej mäktat bryta, och efter det första återseendet, ett år senare, skrev Richard Wagner med djup misräkning i sin dagbok: "Där vi äro se vi varandra ej, blott där vi icke äro vila våra blickar på varandra."

Otto Wesendonk och hans fru företogo kort efter ovannämnda pinsamma schism en rekreationsresa till Italien, Minna sökte i Brestenburg förgäves bot för sin med

ny häftighet utbrutna hjärtakomma, och den 17 augusti lämnade Richard Wagner sin kära asyl, med vilka känslor kan man väl tänka sig, — denna plats, som han så jublande tagit i besittning efter vad han trott för livet och som han efter icke stort mer än ett års förlopp nödgades överge, åter hemlös, åter på flykt, åter Siegmund, förföljd, av mörka maktens hetsjakt.

”Den sista natten i min asyl,” skriver han i dagboken, ”lade jag mig klockan elva till sängs, nästa morgon klockan sju skulle jag resa. Innan jag slöt mina ögon stod det livligt för mig hur jag annars brukade vaggas till sömn av den föreställningen, att här skulle jag en gång dö, här skulle jag ligga, då du för sista gången öppet tog mitt huvud i dina händer och med en sista kyss mottog min själ.”

Ett år senare är redan hans stämning lugnare och mera filosofisk. I ett av sina officiella brev till Mathilde skildrar han hur han vid åsynen av en rosenträdgård erinrar sig den sista tiden i asylen.

Aldrig, skriver han, har jag brytt mig så mycket om rosor som då. Jag bröt varje morgon en och ställde den i ett glas på mitt arbetsbord, jag visste, att jag tog avsked av trädgården. Doften av rosor har mängt sig med denna känsla: hetta, sommarsol, rosendoft — afsked. Så skrev jag musiken till andra akten.

Vad som då så nära, nästan berusande omgav mig lever åter upp i drömmen — sommar, sol, rosendoft och — afsked. Men beklämningen, bävan är borttagen: allt är förklarat. Det är den stämning vari jag nu hoppas fullborda den sista akten. Ingenting kan längre

verkligt bedröva eller uppröra mig. Jag vet att jag skall leva så länge jag har att skapa, så gör jag det och bekymrar mig om intet.

Och då hans verk är färdigt, utbrister han i det entusiastiska utropet: ”Att jag har skrivit Tristan, det tackar jag er för av hela min själ och i all evighet.”

Det är med sällspord takt och nobless, som denna enkla köpmansfru förstår att resignera inför den säkerligen ej lätta förändringen av det enastående till det alldagliga, en lugn och hjärtlig vänskap, som även kom Richard Wagners andra hustru till del. Hur annorlunda betedde sig ej den etikettsvana fru von Stein vid den själarnas skilsmässa, som även till sist kom till stånd mellan henne och Weimarskalden.

Ett är emellertid visst, att ingenting har mera makt att suga mårgeu ur den varmaste känsla än dess inkapslande i konventionella former. Harm och grämselse ha en långt större innebörd av värme, och så är det väl möjligt, att mästarens bild till det sista bevarades med långt större trohet i den stackars Minnas förmörkade och förbittrade hjärta än i den med all livets rikedom begåvade Mathilde Wesendonks. Med den klara plikt-känsla, som dock aldrig svek denna högsinnade kvinna och som sade henne, att en stor mans liv aldrig får bli familjeegendom, förordnade hon om att dessa brev och dagboksanteckningar efter hennes död skulle utges, hvilket också med så väl hennes söners som familjen Wagners medgivande ägde rum och som litteraturen har att tacka för en av sina bästa skatter. Ett av de vack-

raste bladen ur den store mästarens liv, den tid om vilken han själv säger: "Det är mig ganska klart, att jag aldrig kommer att uppfinna något nytt mer — denna enda högsta blomstringstid har väckt så mycket spirande till liv inom mig, att jag blott behöver gripa i mitt förråd för att med lätt ans uppdriva dess blomster", den tid, då han även möt-

te den kvinna, om vilken han ännu sedan år gått om vemodigt yttrar: "Hon är och blir min första och enda kärlek. Det var mitt livs höjdpunkt — de orosfyllda, skönt beklämnande år, som jag tillbringade i den växande trollmakten av hennes närhet och böjelse, innehålla allt det ljuvaste, som livet givit mig."

Sigrid Elmblad.

Prinsessan från Trebisond.

Ett litet reseminne av *Jane Gernandt-Claine*.

Att ovanstående titel är namnet på en operett av Offenbach ha alla människor reda på, och att detta namn äger något ovanligt tagande vet jag av egen erfarenhet. Ty utan att jag någonsin sett stycket eller hört musiken, ha dessa tre ord förföljt mig från min ungdom eller barndom. Denna prinsessa har alltid — på något outransakligt vis — hört till mina bekanta. Och när jag för snart åtta år sedan gjorde en resa över Svarta Havet (som verkligen gör skäl för sitt namn, ty hur mörkt är icke detta vatten) och steg i land vid Trebisond, var det framför allt med en känsla av glädje att äntligen få gå och hälsa på henne.

Det första intrycket var dock icke till hennes eller rättare sagt traktens fördel, och det är med rätt stor möda man tar sig fram över den dammiga, illa eller alls icke stenlagda väg, som för till staden. Denna ligger emellertid pittoreskt uppe på en bergshöjd, som sänker sig mot tvänne djupa hålvägar, fyllda av yppig växtlighet. I de byzantinska mu-

rarna, som omgiva den gamla platsen, befinner sig ett citadell, och där bodde naturligtvis kejsaren av Trebisond med uppvaktning och familj, prinsessan inbegripen.

Själv hade jag känt henne så länge, att jag föreställde mig henne som en minst 30-årig fröken, lite medtagen av att alltid sitta häruppe i ensligheten och längta ut i världen, men vacker ännu förstås och av stort behag. Vi hade aldrig stått på förtroligare fot med varandra än i detta ögonblick, och under det jag sedan gick och såg mig om i själva staden, märkte jag, att jag lät henne bo ungefär var som hälst där det såg lite egendomligt eller intressant ut.

Så fick denna arma dam till exempel förnöta dagar av oändlig leda bakom de vita och ogästvänliga husväggarna i den så kallade gamla staden — Kalé —, numera bebodd av turkarna. Och när jag gick och besökte henne — det gjorde jag alltsom oftast —, kom jag som en vän, åt vilken hon kunde anförtro hur bekymmersamt det är att vara gift

med en muselman. Ingen kunde förstå henne bättre än jag, ty Muhammed och hans paradiset har ingivit mig fasa ända från min barndom. Så till vida var allt gott och väl och lättfattligt nog i det stora hela. Men det blev lite mera invecklat, när jag vandrat över en stenbro, vilken för över hålvägen, och befann mig i de kristnas stadsdel. Ty där var min prinsessa gift med en armenier, — vilken som helst, bara han stod i spetsen för ett stort hus och hade vidsträckta handelsförbindelser. Och det var inte tu tal om den saken, här hade hon det ojämförligt mycket bättre, om det också fanns ett och annat, som kunde kasta en skugga in i tavlan. Så som hon nu hade det, var hon nämligen bunden av en massa gamla sedvänjor, många gånger av rent medeltida och klosterlikt tycke. Och när jag vandrade på de gamla gatorna och såg henne komma mig till mötes med ett svart tygstycke över hakan, blev jag riktigt ledsen på hennes vägnar.

Detta kunde ju vara betänkligt nog i sig, men det värsta av allt var, att hon ett tu tre återtog en turkinns gestalt. Det var en förtjusande liten turkinna, helt ung med gråa duvoögon, vilken vandrade nedåt hamnen och gick ombord på vår båt med en pascha, sin make. Många andras make rättare sagt. Denne tjocke herre i fez förde nämligen ett helt harem av unga damer med sig, smärta kaukasiskor med de finaste drag, vilka icke tvekade att kasta slöjan från ansiktet, så fort vi voro oss flickor emellan. Flera av dem skrattade så muntert som jag knappt hört någon skratta sedan mina skoldagar, och jag som alltid känner mig sårad på mitt köns väg-

nar, när jag befinner mig inför muhammedanskor, satt lite undrande. Ty vad var det för ett nådens tillstånd, som kunde komma dessa olyckliga att glömma mannen i fez eller att ta honom med ro och söka samsas om honom så långt han räckte? Vad mig beträffade, behövde jag icke se mer än hans stora tjocka näsa för att finna honom odräglig, men i detsamma föll min blick på prinsessan av Trebisond, jag menar den lilla muhammedanska med duvoögon, som nu senast iklätt sig gestalten av min gamla väninna.

Denna lilla rättrogna hade ett det ljuvaste anlete med en underläpp som ett kluvet bär och satt och luktade på en parfymflaska för att fördriva tiden. Det är väl inte lätt att hitta på en intelligentare sysselsättning, när man är gift med en muselman. Emellertid satt hon förnämligt skild från de andra, och jag förstod genast, att det var paschans sista nyck, en liten Trebisond-turkinna, som kunde tala franska och anförtrorde mig, att hon var ute på sin bröllopsresa. Man kunde ju kalla det så. Hon var nygift och på väg till Samsoun, där paschan hade en stor egendom, varest paret skulle tillbringa smekmånaden med de andra fruarna på behörigt avstånd förmodligen. I varje fall tycktes mig denna lycka föga avundsvärd, men allt har sina grader, och den unga nygifta såg så strålande ut över sin parfymflaska, att hon ovillkorligen intresserade mig. Jag förstod, att detta rosenvatten gjorde henne sällskap som en brudgum, och försökte taga reda på om hon var alldeles obekant med sin pascha den dag hon stod brud.

"Obekant?" smålog hon. Ja och nej. Man kan se varandra utan att ses. Man kan känna personer utan att känna dem. Kvinnoögon lysa genom slöjorna, och mäns tala likt en blomma, som fallit till ens fötter. "Är det icke nog?" sporde hon. "För oss finns ingenting vackrare, men vad säger ni?"

Jag sade ingenting. Jag log. Det var romantiken som kom till mig såsom prinsessan av Trebisond.

Årsta.

Ännu en gång ställes en vädjan till Sveriges kvinnor angående Årstautställningen.

Intresset för vår utställning har visserligen på många platser i landet varit glädjande stort, och rörande bevis på offervillighet ha inrapporterats till finanskommittén.

Tack vare detta ha 30,000 kr. influtit, och byggnaden börjar nu resa sina murar nere på utställningsområdet. Men utom det beviljade statsanslaget på 5,000 kr. behöves ännu

15,000 för att kunna utarbeta hela det statistiska material, som dagligen anländer till de olika kommittéerna och som kommer att utgöra den kvinnoarbetets kodex, ur vilken sedan beräkningar, förslag och förbättringar kunna utarbetas till fromma för alla kvinnor.

Därför ställa vi en varm vädjan till alla dem, som ännu icke skänkt sitt bidrag, att med det snaraste i mån af råd och lägenhet insända ett sådant till Årstakommitténs skattmästare, Fredrika-Bremer-Förbundet, Stockholm. Vi veta alltför väl, att fosterländska intressen i dessa dagar ställt stora kraf på den enskildas offervillighet, men det är vår fasta tro, att vi icke nu förgäves vädja till Eder i denna Eder egen sak. Ty vi vilja hedra forna tiders kvinnor genom att visa att vi uppskatta vad de utfört och att vi söka fortsätta att verka mot samma mål: förbättrade levnadsförhållanden, utvidgade arbetsområden och enande solidaritet.

Tänk därför icke: det är tillräckligt vad andra ge, min skärv förutan, utan tänk hellre: jag är glad att få vara med i det stora arbetet för mina medmänniskors väl, det blir ett trappsteg till fortsatt utveckling och det arbete, som nu grundlägges, skall helt säkert bära rika frukter för kommande dagar, därför få re j mitt bidrags saknas.

Årsta Finanskommitté.

Notiser från bokvärlden.

Tegnérskas släktminnen och ungdomsbilder af *Ewert Wrangel*. Wahlström & Widstrand.

Om man står något tveksam beträffande det historiska och litterära värdet hos alla de släktminnen och brevsamlingar, som nu till dags med en kanske väl långt driven frikostighet överlämnas åt offentligheten — ehuru väl det ju är att hoppas, att vart och ett av dem skall avsätta något spår i den mänskliga historiens mark — så bortfalla alla sådana betänkligheter, då "minnena" och "bilderna" röra våra

stora. Av och om en Tegnér, en Geijer kan man aldrig höra för mycket, smådragen, släktdragen, karaktärsdragen bli viktiga moment ej blott i de behandlade personernas liv utan i deras samtids och i hela vår kulturs.

Ett sådant dokument av allra största intresse är Ewert Wrangels bok: "Tegnérskas släktminnen och ungdomsbilder".

Det är mycket av nytt eller hittills föga beaktat stoff, som här framlägges rörande den store skaldens släkthållanden, barndomsintryck och hembygd. Vad de först-

nämnda beträffar jävas icke heller här den kända satsen, att det är på mödernets snilleanlagen gå i arv. För övrigt förutsätter utredningen av Tegnér's släktavla en ej ringa genealogisk klyftighet hos läsaren, så invecklad är släkthärvan, däri namnen Tegnér—Geijer—Lagerlöf—Fröding äro inflätade i varandra med den seghet, som kom Törneros att yttra om värmlänningarna, att "de hänga ihop som ärthalm".

En särdeles anslående bild få vi genom Wrangels teckning av skaldens mor, den präktiga komministerfrun med sitt glada och livliga humör, sitt lugn och sin sinnesstyrka, vilken tidigt bliven änka satt där på sitt lilla undantag, dragande fram sin barnskara genom fattigdom och bekymmer. Många sorger och förluster hade hon att utstå innan hon vid 90 års ålder gick ur tiden, men även fick hon erfara mången glädje, icke minst den att se den yngste sonen kommen till ryktbarhet och ära.

Icke mindre vacker framträder den äldste brodern Lars Gustaf Tegnér's gestalt, den fromme, lärde och ansedde unge prästen med sin rörande kärlek och sin mer än broderliga omvårdnad för lill-bror, "lille Esse", en tillgivenhet, som denne av hela sitt hjärta besvarade och åt vilken han givit poetiskt uttryck i sorgeskvadet vid Lars Gustafs död, den "första dikt, som gjorde Tegnér känd som vittor författare".

Vilken krans av vackra gammaldags dygder smyckar ej dessa blad! Släktkärlek, minnesgodhet, trofasthet, hemkänsla, tacksamhet! Familjens störste son med sitt växlingsrika och verksamma yttre liv och sitt sönderslitna och stormiga inre vansläktades icke i detta avseende från den tid, det hem och den bygd, som sett honom födas. Aldrig upphörde hans hjärta att klappa för barndomshemmet och för de sina, att ömma för vänners och anförvanters nöd, aldrig nekade han att genom sitt inflytande eller pekuniärt i mån av förmåga — och den kunde som känt är icke sträcka sig långt — bistå dessa

närskylda. Mest pregnant framträder denna sida av Tegnér's karaktär i hans förhållande till den gamle befallningsmannen Jakob Branting, "min förste oförgätlige välgörare", som han kallar honom och vilken han ägnade en livslång tillgivenhet. Djupt gick beskyddarens på ålderdomen irakade armod den forne skyddslingen till hjärtat, vid upprepade tillfällen skickade han honom penninghjälp. Gripande är å andra sidan den gamle Brantings tacksamhet mot den älskade fostersonen — nu biskopen — för hans minnesgodhet. När han under sin sista sjukdom mottog ett sådant minnesbevis i form av en liten penningsumma, skriver hans hustru: han "slog med sin matta hand, sade: 'min Tegnér, min Tegnér kommer ihåg mig!' Och hans tårar runno av tacksamhet."

Av ett ej ringare intresse än skildringen av skaldens anhöriga och närstående är den över hans födelsetrakt. Den var som bekant belägen i Värmlands sydliga del, det s. k. Näset, den minst natursköna delen af landskapet men vars egenskap av kustland, badat av det stora inhavet Vänerens böljor, ger naturen mångenstädes ett säreget, storslaget tycke. Utan tvivel är författarens utläggning av barndomsinttryckens samband med Tegnér's diktning träffsäker och sann. Den gamla kulturbygden med sina ättehögar och minnesmärken från hedenhös liksom Vänerns vida vattenspegel med sin vikingastämning måste ha givit rik näring åt den fantasi, som skapade "Fritiofs saga".

Talrika porträtt och landskapsbilder föröka arbetets värde, och det är med glädje man motser dess utlovade fortsättning.

L. D—n.

Kärlekens ansikten av *Ellen Lundberg-Nyblom*. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Det var en tid då så kallat svenskt original oftast kännetecknades av att skribenten förlade historiens förlopp till utlandet — och att historien var skäligen enkel. Visserligen ha vi också illystra förebilder till utomlandsskildringar, det kan

ju vara nog att påminna om Antikrists mirakler, men detta jävar ej min åsikt om att författaren måste ha något alldeles särskilt att säga och förmåga att säga detta på ett särskilt sätt för att det skall finnas skäl för honom att förlägga sin berättelse till ett främmande land. Hur det är har man mera smak på att sätta sig in i hur varje lands egna författare skildra sitt land och mänskorna där.

Är det också nu så, att Italien är den utvalda platsen, får man lätt den tanken, att det här kunde Ouida eller någon annan engelsk författarinna lika gärna ha skrivit, ty engelskorna ha ju nu en gång monopoliserat landet inte endast som turister utan även som novellister.

Med allt detta vill jag visst inte förneka, att Ellen Lundberg-Nybloms bok med sin Italiafärg och Italiamiljö är skriven med ganska stor talang och att några dråpliga italienska typer där komma fram, som bipersoner. Men jag håller på, att arten verkar hybrid och inte kan väcka något varmt intresse.

E. K—n.

Insända-böcker.

Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, Stockholm: **I religiösa ämnen.** Av *O. Nordenstam*. — **Lifsbilder ur kärlekens värld.** II. Rudolf Stöcker. Fredrik von Bodelschwingh. Av *J. Thulin*. — **Söndagsskolan.** Tillägnad Sveriges söndagsskollärare av *Joh. Rinman*. — **Småfolk.** Några iakttagelser inom barnpsykologiens område. Av *Anna von Rothkirch*. — **Bibliska studier.** I. Av *Fredrik Lundgren*. — **En daglig andaktsbok.** Av *Sören Dahl*. Från norskan. — **Om tron och dess betydelse för människans andliga liv.** Av *J. Greve*. Från norskan. — **Andaktsbok för studerande.** Av *Karl Schreiner*. — **Litet om kristlig barnuppfostran.** Av *Th. Freihow*. Från norskan. — **Hans Nielsen Hauge.** Av *Jacob E. Bull*. Bemyndigad översättning från norskan av *Signe Lyth*. — **Vid julgranen.** Fem berättelser av *A. Vollmar*. Från tyskan av *E. Willén*. — **Herren är min sköld.** En berättelse från Ryssland och Sibirien för barn och ungdom av *W. O. von Horn* (W. Oertel). Från tyskan. —

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.

Redaktör: **Ellen Kleman**.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 2:— varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm**. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{2}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition:** 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. **Redaktionstid:** måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks. 27 62. **Expeditionen:** kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks. 27 62.

Annonsering genom **F. Englunds Boktryckeri, 40 Drottninggatan, Stockholm**.

Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, Klarabergsgatan 48, Stockholm 6.

Upplifningsavdelning.

Platsförmedlingsavdelning.

Allm. Tel. 48 50, Rikstel. 27 62, Allm. Tel. 48 16.

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyråer.

i **Stockholm:** Tunnelgatan 25. Allm. Tel. 82 11, Rikstel. 68 98.

i **Göteborg:** N. Fogelbergsgatan 5. Rikstel. 61 87.

COLLAN-OLJAN,

världens förnämsta läderpre-servativ, gör skodonen *absolut vattentäta* och *minst dubbelt varaktiga*. Finnes öfverallt å 0:75 och 1:25 per flaska.

**A.-B. COLLAN-OLJE-FABRIKEN,
T. OLSEN, Stockholm.**

23

Ett verksamhetsfält för kvinnor

hitintills mindre beaktat men med rika möjligheter för den kvinnliga företagsamheten erbjuder livförsäkringsverksamheten. Redan år 1911 engagerade »Allmänna Lif» med gott resultat en kvinnlig organisatör för livarbete i Stockholm. Verksamheten förlades då främst bland de självförsörjande kvinnorna själva, vilka ju, enbart de, erbjuda ett rikt arbetsfält, men intet hinder möter för en kvinnlig livackvisitör att utsträcka verksamheten även bland männen.

Allmänna Lifförsäkringsbolaget inbjuder härmed intresserade kvinnor till samarbete och lämnar gärna alla härför erforderliga upplysningar antingen vid personligt besök å huvudkontoret, Strandvägen 5 A, Stockholm, eller telefonledes, Rikstel. 78 82, Allm. tel. 65 54. »Allmänna Lif» är Sveriges äldsta ömsesidiga livförsäkringsbolag; dess fonder överstiga 18 millioner kronor; bolagets till de försäkrade utbetalda vinst uppgår till över 1,500,000 kronor. Tag agentur för »Allmänna Lif»! Tag själv livförsäkring i »Allmänna Lif»!

14

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsoöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

24

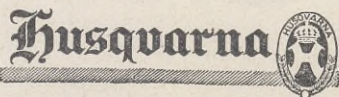
F. ENGLUNDS BOKTRYCKERI

Drottninggatan 40
STOCKHOLM

Utför allt slags föreningsstryck.
Smakfullt arbete och facila priser.

Önskar Ni Eder

en symaskin, som ger en *särskildt vacker söm* vare sig Ni syr i det tunnaste siden eller de gröfsta kapp-tyger, bör Ni köpa

Central Bobbin Symaskin,

ty dessa maskiner hafva genom sin öfverlägsna konstruktion, sin mångsidiga användning och öfriga framstående egenskaper blifvit så omtyckta, att de under de få år de varit i marknaden, trots sitt något högre pris erhållit en verkligt storartad spridning, det bästa beviset för att en vara är god. CENTRAL-BOBBIN-MASKINEN tillverkas i två storlekar, en mindre för familjer och syateljörer och en större för skrädderjer.
OBS! Fördelaktiga betalningsvillkor.

SCHACKLITTERATUR

av de främsta svenska
författare erhålles från

F. ENGLUNDS FÖRLAG
Drottninggatan 40 - Stockholm.

Lugna dej, pojke!
Det går på ett
par minuter

när man har en
HUSQVARNA SYMASKIN.
Förmånliga afbetalningsvillkor

Innehållsförteckning:

Försvarsröster och fridsröster. Av *Lotten Dahlgren*.

Själar och ansikten. II. Mrs Ethel Snowden. Av
Hilma Borelius.

Dagens sanning. Av *Anna Kleman*.

En isländsk diktarens kvinnovärld. Av *Emilia Fogelklou*.

Glimtar utifrån.

En trilogi ur Wagners liv. II. Av *Sigrid Elmblad*.

Prinsessan av Trebisond. Av *Jane Gernandt-Claine*.

Årsta.

Notiser från bokvärlden.

Insända böcker.

Från obehagen

av kalla fötter, fötsvett och ömhet i fötterna
hava många befriat sig genom salubrin-
behandling.

Salubrinet kan därvid användas med eller
utan utspädning, helst efter förutgången
fotbad, men även utan fotbad är fuktande
av fötterna med Salubrin och frottering
synnerligen verksamt. Partilager hos Gejjer
& C:o, Stockholm.

3 c

Husqvarna

Central Bobbin Symaskiner

utmärka sig genom utom-
ordentligt lätt gång, mycket
stor hastighet, korta nålar,
stor hållbarhet mot slitning
och stor spole. Arbeta där-
för alltid till ägarens be-
lätenhet.

En svensk symaskin
bör finnas
i hvarje svenskt
hem.

B

32